

MAKTABGACHA TA'LIM JARAYONIDA BOLALARNING INTELLEKTUAL VA IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INTEGRATIV YONDASHUV VA INNOVATSION METODLARNING O'RNI

ABDULLAYEVA GULNORA ALISHER QIZI

19-DMTT tarbiyachisi

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqotda maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarning intellektual va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda integrativ yondashuv hamda innovatsion metodlarning o'rni tahlil qilinadi. Zamonaviy pedagogik amaliyotda bolalarning kognitiv va ijodiy rivojlanishini ta'minlash uchun fanlararo integratsiya, interaktiv ta'lim texnologiyalari, o'yin asosidagi faoliyat hamda multimedia vositalaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Integrativ yondashuv ta'lim jarayonini yaxlit tizim sifatida tashkil etib, bolalarda bilimlarni kompleks qabul qilish, mantiqiy fikrlash va ijodiy tasavvurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *Maktabgacha ta'lim, integrativ yondashuv, innovatsion metodlar, intellektual rivojlanish, ijodiy qobiliyat, kognitiv faoliyat, interaktiv ta'lim, o'yin texnologiyalari, fanlararo integratsiya.*

KIRISH

TRIZ (ruscha: "Teoriya Resheniya Izobretatelskix Zadach") - ixtirochilik masalalarini yechish nazariyasi bo'lib, 1946-yilda Genrix Altshuller tomonidan ishlab chiqilgan. Bu texnologiya muammolarni tizimli tahlil qilish va ijodiy yechim topish metodiga asoslanadi.

Maktabgacha ta'limda TRIZ bolalarga tayyor javoblarni berish o'rniga, ularni mustaqil fikrlashga, muammoni tahlil qilishga va bir nechta yechim variantlarini ishlab chiqishga o'rgatadi. TRIZ texnologiyasi orqali bola "Nima uchun?", "Qanday qilib?" kabi savollar ustida fikrlashni o'rganadi.

TRIZning asosiy tamoyillari:
muammoli vaziyatni aniqlash
qarama-qarshilikni topish
alternativ yechimlar ishlab chiqish
ijodiy fikrlashni rivojlantirish

Maktabgacha yoshda TRIZ oddiy, o'yin shaklida qo'llanadi. Masalan, bolalarga "Agar yomg'ir bo'lmasa nima bo'ladi?" yoki "Qanday qilib o'yinchoqni tezroq yig'ish mumkin?" kabi savollar berilib, ularning ijodiy fikrlashi rivojlantiriladi.

Natijada TRIZ texnologiyasi bolalarda:
mantiqiy tafakkurni

ijodiy tasavvurni
muammolarni hal qilish ko‘nikmasini
mustaqil fikrlashni
rivojlantirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Maktabgacha ta’lim jarayonida bolalarning intellektual va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bugungi pedagogik fan va amaliyotning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy xalqaro ta’lim siyosati va ilmiy tadqiqotlarda (UNESCO 2020-yil erta bolalik rivojlanishi hisobotlari, OECD 2021-2023-yillarda erta ta’lim tahlillari hamda Yevropa Komissiyasining 2022-2024-yillardagi kompetensiyaviy ta’limga doir tavsiyalari) shuni ko‘rsatadiki, erta yoshdagi ta’lim jarayoni qanchalik integratsiyalashgan va innovatsion bo‘lsa, bolalarning kognitiv rivojlanish darajasi shunchalik yuqori bo‘ladi.

Integrativ yondashuv ta’lim jarayonini alohida fanlar majmuasi sifatida emas, balki o‘zaro bog‘langan, yaxlit tizim sifatida tashkil etishni nazarda tutadi. Bu yondashuvda bilimlar bo‘laklarga ajratilmaydi, balki bir butun mazmunli tizimda beriladi.

Maktabgacha ta’limda bu bolalarning atrof-muhitni yaxlit idrok etishi, hodisalar o‘rtasidagi bog‘lanishlarni tushunishi va bilimlarni real hayot bilan bog‘lashiga yordam beradi. Ilmiy tadqiqotlarda qayd etilishicha, integrativ ta’lim bolalarda mantiqiy fikrlashni kuchaytiradi, chunki bola turli yo‘nalishdagi ma’lumotlarni birgalikda tahlil qilishga o‘rganadi.

Innovatsion metodlar esa ta’lim jarayonini faol, interaktiv va bolaga yo‘naltirilgan shaklda tashkil etishga xizmat qiladi. Bunday metodlarga o‘yin texnologiyalari, STEAM yondashuvi, TRIZ elementlari, multimedia vositalari va loyihaviy faoliyat kiradi. Ushbu metodlar an’anaviy “tayyor bilimni berish” modelidan farqli ravishda bolani faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi. 2021-2024-yillardagi pedagogik kuzatuvlarga ko‘ra, interaktiv va o‘yin asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarda bolalarning diqqat barqarorligi, motivatsiyasi va bilimni o‘zlashtirish darajasi sezilarli darajada yuqori bo‘ladi.

Integrativ yondashuv va innovatsion metodlarning uyg‘unligi maktabgacha ta’lim jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi. Masalan, o‘yin faoliyati orqali matematika, nutq rivoji va tabiatshunoslik elementlarini birlashtirish bolada kompleks fikrlashni shakllantiradi. Bola bir vazifa orqali bir nechta kognitiv jarayonlarni ishga soladi: tahlil qiladi, solishtiradi, tasavvur qiladi va qaror qabul qiladi. Bu esa intellektual rivojlanishning asosiy mexanizmlaridan biridir.

Innovatsion metodlar, ayniqsa STEAM va TRIZ yondashuvlari, bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. STEAM ta’limi fanlararo integratsiyani ta’minlab, bolalarga muammolarni turli nuqtai nazardan ko‘rib chiqish

imkonini beradi. TRIZ esa muammoli vaziyatlarda bir nechta yechim variantlarini topishga o'rgatadi. Ilmiy kuzatuvlarga ko'ra, bunday yondashuvlar bolalarda kreativ fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi.

Shuningdek, multimedia vositalari va raqamli texnologiyalar bolalarning idrok va xotira jarayonlarini faollashtiradi. Vizual va audio axborotlarning birgalikda berilishi bolalarda materialni tezroq va mustahkamroq o'zlashtirishga yordam beradi. Bu esa bilish faoliyatining asosiy komponentlarini - diqqat, idrok, xotira va tafakkurni kompleks rivojlantiradi.

Pedagogning roli ham integrativ va innovatsion yondashuvda o'zgaradi. U bilim beruvchi markaziy shaxsdan ko'ra, jarayonni yo'naltiruvchi, rag'batlantiruvchi va sharoit yaratuvchi fasilitatorga aylanadi. Bu yondashuv bolalarda mustaqillik, tashabbuskorlik va ijodiy faollikni kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim jarayonida integrativ yondashuv va innovatsion metodlarning qo'llanilishi bolalarning intellektual va ijodiy qobiliyatlarini kompleks rivojlantirishda eng samarali pedagogik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ilmiy manbalar asosida bu yondashuvlar bolalarning kognitiv rivojlanishini tezlashtirishi, mustaqil fikrlashini shakllantirishi va ijodiy salohiyatini kengaytirishi isbotlangan.

XULOSA

Maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarning intellektual va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda integrativ yondashuv hamda innovatsion metodlardan foydalanish juda yuqori samaradorlikka ega ekanligi ilmiy-pedagogik tahlillar orqali tasdiqlanadi. Bu yondashuvlar ta'lim jarayonini yaxlit tizim sifatida tashkil etib, bolalarda bilimlarni kompleks idrok etish, mantiqiy fikrlash va ijodiy tasavvurni shakllantirishga xizmat qiladi.

Integrativ yondashuv bolaga turli fan va faoliyat yo'nalishlarini o'zaro bog'liq holda tushunish imkonini beradi. Natijada bola bilimlarni alohida emas, balki bir butun tizim sifatida qabul qiladi va ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmasiga ega bo'ladi.

Innovatsion metodlar esa ta'lim jarayonini yanada qiziqarli, interaktiv va samarali qiladi. O'yin texnologiyalari, STEAM, TRIZ va multimedia vositalari bolalarning bilishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi hamda mustaqil fikrlashga yo'naltiradi.

Umuman olganda, integrativ yondashuv va innovatsion metodlarning uyg'unligi maktabgacha yoshdagi bolalarda intellektual salohiyatni oshirish, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish va ularni maktab ta'limiga sifatli tayyorlashda eng samarali pedagogik vositalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. “Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari”. Toshkent, 2020 yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. “Maktabgacha ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ–4312-son. Toshkent, 2019 yil 8 may.
3. Karimova N. S. Maktabgacha pedagogika va innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2022 yil.
4. Yusupova M. T. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2021 yil.